

Cite: Kurylo, Iryna (2024). Demografichni aspekty vymushenoї mihratsii ukrainsiv do Cheskoї Respubliki pislia rosiiskoho povnomasshtabnoho vtorhnennia [Demographic Aspects of Ukrainian Forced Migration to the Czech Republic Following the Russian Full-scale Invasion]. *Demografiia ta sotsialna ekonomika* — *Demography and Social Economy*, 3 (57), 24—37. <https://doi.org/10.15407/dse2024.03.024>

<https://doi.org/10.15407/dse2024.03.024>

УДК 314.02:314.7 (477, 437)

JEL Classification: J11:D74

ІРИНА КУРИЛО, д-р екон. наук, проф.

Інститут демографії та проблем якості життя НАН України

01032, Україна, м. Київ, бул. Т. Шевченка, 60

Карлів університет

12843, Чеська Республіка, Прага, Альбертов 2038/6

E-mail: iryna.kurilo2017@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1379-1756

Scopus ID: 57190215809

ДЕМОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ ДО ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ПІСЛЯ РОСІЙСЬКОГО ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

У статті розглядаються масштаби й динаміка української вимушеної міграції до Чеської Республіки після російського повномасштабного вторгнення в Україну, демографічні характеристики українських воєнних мігрантів, а також вплив цієї хвилі міграції на демографічну ситуацію в Чехії. Метою дослідження був аналіз особливостей міграції українців, спричиненої повномасштабною війною, її відображення в демографічній статистиці та визначення демографічного профілю українських воєнних мігрантів до Чеської Республіки. В роботі використано статистичні дані, надані Чеським статистичним управлінням (Český statistický úřad), та застосовано методи систематизації й узагальнення, структурно-логічного й порівняльного аналізу, статистичні методи аналізу структури й динаміки, графічного представлення даних та ін. Стосовно українських воєнних мігрантів до Чехії такого роду роботу здійснено вперше. Серед європейських країн Чехія посідає третє місце за чисельністю вимушених мігрантів з України, акумулюючи 8,4 % від загальної чисельності українських утікачів від війни в Європейському Союзі. Встановлено, що на відображення в демографічній статистиці

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2024. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

© Publisher PH «Akademperiodyka» of the NAS of Ukraine, 2024. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

даної хвилі міграції впливають організаційно-облікові обставини, як-от: терміни та порядок продовження тимчасового захисту воєнних мігрантів, відсутність у статистиці демографічних подій окремих «маркерів» для осіб з тимчасовим захистом. Українська воєнна міграція в рік вторгнення зумовила рекордне підвищення додатного сальдо міграції в Чехії та збільшення частки осіб з українським громадянством у цій країні. Хвиля вимушеної воєнної міграції у 2022 р. вплинула на демографічний склад як осіб з українським громадянством, так і всього населення Чехії через підвищення частки жінок, котрі переважають серед воєнних мігрантів, та деяке сповільнення старіння й підвищення (два роки поспіль) частки осіб працездатного віку. Серед українців, які перебувають під тимчасовим захистом у Чехії, особливо високою є частка жінок віком від 35 до 45 років та юнаків 17—18-річного віку, підвищена й частка дітей від 10 до 14 років. За час повномасштабної війни зросло число шлюбів, зареєстрованих між українцями в Чехії. В 2022—2023 рр. унаслідок хвилі воєнної міграції відчутно збільшилась чисельність новонароджених у осіб з українським громадянством у Чеській Республіці та їх частка в загальному числі народжень у іноземців (майже на 30 відсоткових пунктів за два роки), при цьому сумарний показник народжуваності українок помітно нижчий за середній у цій країні. Число смертей осіб з українським громадянством на хвилі припливу воєнних мігрантів також збільшилось, проте на рівень смертності це вплинуло незначно.

Ключові слова: вимушена міграція, українські воєнні мігранти, Чеська Республіка, російське повномасштабне вторгнення в Україну, демографічна статистика, демографічні події, програма тимчасового захисту від Європейського Союзу.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Російське повномасштабне вторгнення в Україну вже два з половиною роки спричиняє величезні страждання, людські втрати, а також значні економічні труднощі для жителів нашої країни. Протягом тривалого періоду інтенсивних воєнних дій мільйони українців вимушені були переїхати з найбільш небезпечних охоплених війною територій у відносно більш віддалені від прифронтових зон регіони України або ж виїхати за межі країни як воєнні мігранти.

Починаючи з 24 лютого 2022 р. сформувалась ситуація масового прибуття в європейські країни вимушено переміщених осіб з України, які не можуть повернутися до своїх домівок. У зв'язку з масштабами прибуття Європейська Комісія запропонувала активувати Директиву про тимчасовий захист (2001/55/ЄС від 20 липня 2001 р.)¹ і вже 4 березня було ухвалено Рішення Ради ЄС 2022/382². Директива про тимчасовий захист, прийнята після конфліктів у колишній Югославії, становить винятковий захід / інструмент для надання негайного і тимчасового захисту в разі масового припливу або неминучого масового припливу переміщених осіб з країн, що

¹ Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32001L0055&qid=1648223587338>

² Імплементатійне рішення Ради (ЄС) 2022/382 від 4 березня 2022 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Implement_rish_Ukraine.pdf?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR0Z8UoSbTyS980xliH1T0tyLxAltDwAmuzTSh6Hskphcjxsl5s9hG7IKg_aem_yOjpm5go8Hv7_K-SS4bFg

не є членами ЄС. Вона була вперше застосована Радою ЄС у відповідь на безпрецедентне російське вторгнення в Україну.

Варто зазначити, що однією з цілей запровадження схеми тимчасового захисту або аналогічних національних схем³ було розподілення втікачів від війни між різними країнами (аби перенести «тягар» їх підтримки виключно з тих європейських держав, які безпосередньо межують з Україною).

Європейськими країнами з найбільшою чисельністю українських воєнних мігрантів сьогодні є Німеччина та Польща, а третю позицію серед лідерів за числом мігрантів з України, які зареєстровані під тимчасовий захист, посідає Чеська Республіка. Наступною в переліку європейських країн за абсолютною чисельністю прийнятих українських воєнних мігрантів станом на 2023 р. була держава за межами Європейського Союзу — Велика Британія; далі ж у відповідному ранжованому ряду європейських країн розташовані чотири члени ЄС: Іспанія, Італія, Болгарія та Румунія, потім йде Молдова, а замикає цю десятку ще одна країна Євросоюзу — Словаччина. Поточна хвиля воєнної міграції з України в європейські країни з початком повномасштабного російського вторгнення є найбільшою з 2015 р., коли чисельні потоки біженців із Західної Азії та Африки, особливо із Сирії та Афганістану, ринули до Європи. Зрештою вже у 2023 р. серед європейських країн із найвищою часткою українських та неукраїнських біженців у складі населення лідувала Латвія (де 12,3 % населення представлено біженцями), Естонія (7,8 %) та Кіпр (7,6 %). В Австрії та Німеччині біженці становлять понад 3 % населення, проте в цих країнах (як і в Латвії та на Кіпрі) частка неукраїнських біженців зараз є більшою аніж українських воєнних мігрантів. Натомість Польща та Чехія, Болгарія, Молдова, Литва й Чорногорія є країнами з найвагомішим кількісним переважанням українських воєнних мігрантів над вихідцями з інших країн⁴.

3-поміж країн ЄС, де знайшли прихисток українські втікачі від війни, Чеська Республіка привертає увагу як така, що належить до трійки лідерів як за абсолютною чисельністю українських воєнних мігрантів, так і за їхньою часткою у загальній чисельності населення цієї країни. Тут перебуває 8,4 % від загальної чисельності воєнних мігрантів з України, котрі знайшли прихисток у Європейському Союзі.

Аналіз наявних досліджень і публікацій. Формування чіткого уявлення про характеристики воєнних мігрантів та їхню демографічну активність у період перебування під тимчасовим захистом є важливим та необхідним як для України — з точки зору оцінки її демографічного потенціала

³ У країнах, які не входять до складу ЄС.

⁴ Згідно з European Demographic Data Sheet 2024. Wittgenstein Centre (IIASA, VID/OEAW, University of Vienna). Vienna. URL: www.populationeurope.org (дата звернення: 02.06.2024) [1].

лу, визначення перспектив повернення воєнних мігрантів, їх фінансового внеску в бюджет держави та домогосподарств, у благодійні проекти тощо; так і для держав, що приймають мігрантів, а надто — для тих, де біженці / особи під захистом становлять помітну частку населення й певним чином впливають на загальну соціально-демографічну ситуацію в країні.

Найчастіше з моменту повномасштабного вторгнення аналітики та науковці піднімали питання: впливу новітньої хвилі українських воєнних мігрантів на сусідні країни, зокрема у демографічному контексті [2, с. 2—3; 3, с. 9—12] та на демографічні перспективи самої України [4]; факторів прийняття рішень, що стосуються воєнної міграції українців та їх відбиття у динаміці міграційних потоків [5, 6]; діагностики викликів, що породила ця хвиля міграції, та пошуку відповідей на них [7]; аналізу економічного становища та окремих соціально-економічних аспектів адаптації українських воєнних мігрантів [6, 8, 9]; планів мігрантів щодо повернення на Батьківщину та впливу їх можливого неповернення на економіку України й країн ЄС [3, 9] та ін.

У наукових роботах подеколи комплексно аналізуються питання, що стосуються міграційних потоків та перебування українських воєнних мігрантів в окремих європейських країнах, як-от, наприклад, у Німеччині, Польщі та Угорщині [10, с. 208—213; 11], проте бракує досліджень щодо втікачів від війни, котрі знайшли тимчасовий прихисток у Чехії, а надто таких, які були б присвячені демографічним аспектам української воєнної міграції в цю європейську країну. Особлива значущість та першочерговість розгляду саме демографічних аспектів визначається тим, що економічна активність воєнних мігрантів за межами України, їх соціально-економічне становище та й подальші життєві можливості і плани так чи інакше «накладаються» на демографічні характеристики відповідних контингентів осіб і більшою чи меншою мірою залежать від них.

Метою роботи було визначення масштабів та особливостей динаміки міграції українців до Чеської республіки після російського повномасштабного вторгнення, її відображення в демографічній статистиці та аналіз демографічних характеристик українських воєнних мігрантів/ок у Чехії. Стосовно Чеської республіки це *перша* спроба деталізованого розгляду демографічних характеристик вимушеної воєнної міграції українців та її впливу на демографічну ситуацію в цій країні.

Як *інформаційну базу* в роботі було використано статистичні дані, надані Чеським статистичним управлінням (тут і далі — ČSÚ), а також деякі дані Управління зовнішньої поліції та Міністерства внутрішніх справ Чеської Республіки. Для досягнення мети дослідження застосовувались **методи** систематизації й узагальнення, структурно-логічного й порівняльного аналізу, статистичні методи аналізу структури й динаміки, графічного представлення результатів та ін.

Виклад основного матеріалу. В країнах, які прийняли значну частину українських військових мігрантів, уже з літа 2022 р. точилися дискусії щодо можливого включення / не включення осіб, які втікають від війни в Україні, до статистики населення відповідних країн (насамперед — в його чисельність). Восени 2022 р. Євростат оприлюднив рекомендації щодо того, як мають обліковуватися біженці з України та передаватися дані про них. Згідно з ухваленими рішеннями, особи з дійсним тимчасовим захистом, котрі перебувають в приймаючій країні станом на 31 грудня 2022 р., мають бути включені до складу населення за звичайним місцем проживання (відповідно до дефініції «*usual residence population*», що передбачає рік фактичного або очікуваного проживання).

Тож особи з дійсним тимчасовим захистом, які перебували в Чеській Республіці станом на 31 грудня 2022 р., мали бути включені до складу населення на кінець 2022 р. При цьому лише ті біженці, котрі звернулися з проханням про продовження тимчасового захисту на період після березня 2023 р. (що розглядалось як намір залишитися ще на рік, передбачений програмою захисту⁵), були включені до населення станом на кінець 2022 р. Дані опубліковані в травні 2023 р. та вже не включали померлих та емігрантів із числа українських біженців у 2022 р.

Уявлення про хвилю військової міграції з України з початку повномасштабного вторгнення на основі накопиченої чисельності осіб під тимчасовим захистом у Чехії дає рис. 1. Як бачимо, істотне зменшення чисельності військових мігрантів під тимчасовим захистом у Чеській Республіці припадає на квітень 2023 та 2024 рр. — за рахунок осіб, котрі не подали заяви на продовження тимчасового захисту.

Деяко менший спад було зафіксовано в жовтні 2023 р.: це скорочення відповідає чисельності осіб, які не отримали візову наклейку й їх зарахували до емігрантів (тож наступне подібне скорочення, викликане адміністративними факторами, очікують і восени 2024 р.).

Саме в 2022 р. у Чеській Республіці зафіксоване рекордне додатне сальдо міграції — 329,7 тис. осіб⁶, з яких чиста міграція біженців становила 292,5 тис. осіб. Порівняння чисельності населення країни за останні роки демонструє показову динаміку: якщо встановлена переписом 2021 р. чисельність населення Чеської Республіки становила 10,52 млн осіб, то в 2022 р. вона зросла до 10,83 млн, а у 2023 становила 10,90 млн осіб. Загальна чисельність осіб з громадянством України в 2023 р. сягнула в Чехії майже 574,0 тис. осіб і про її динаміку на тлі чисельності всіх іноземців дає змогу

⁵ Подана заявка означала автоматичне продовження тимчасового захисту до вересня; особам під захистом, які звернулися за його продовженням, необхідно було особисто з'явитись до кінця вересня для отримання відповідної візової наклейки в паспорті; так само відбувається продовження захисту й збір даних щодо військових мігрантів і у 2024 р.

⁶ Довідково: у попередньому, 2021 р., сальдо міграції становило 50 тис. осіб.

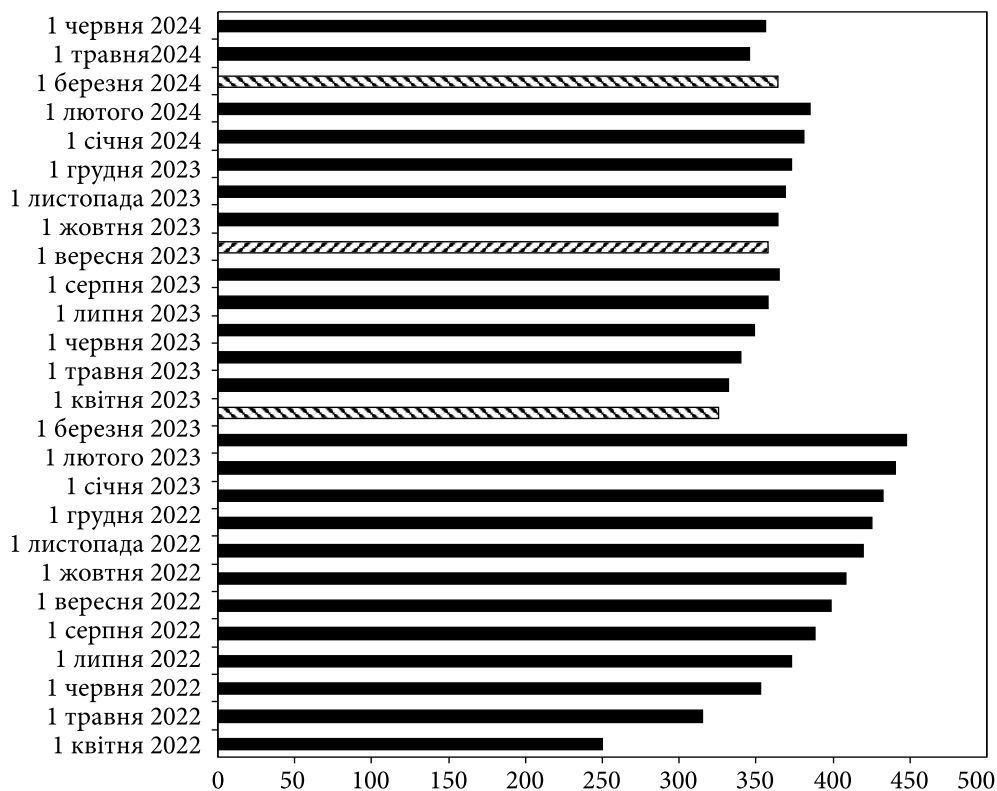

Рис. 1. Чисельність українців під тимчасовим захистом у Чеській Республіці з початку квітня 2022 р. до початку червня 2024 р. , тис. осіб

Джерело: згідно з даними, наданими Директоратом зовнішньої політики Чеському статистичному управлінню.

судити рис. 2. Громадяни України становили у 2022 р. 57,1 %, а у 2023 — 54,0 % від загальної чисельності зареєстрованих у Чехії іноземців.

Як засвідчують проведені дослідження щодо європейських країн, куди прямували найбільш численні потоки воєнних мігрантів (як-от до Польщі, Німеччини та ін.), українська вимушена міграція в ці країни вирізнялась домінуванням жінок (молодого та середнього віку), з якими були діти та / або (рідше) хтось із літніх людей [9; 10, с. 211—212]. Виявляється, й потік мігрантів до Чеської республіки не є винятком у цьому сенсі.

Хвиля воєнних мігрантів 2022 р. сприяла деякому зниженню рівня постаріння населення Чехії. Так, згідно з розрахунками за даними Чеського статистичного управління, середній вік населення у 2022 р. знизився на 0,2 року, а індекс постаріння знизився на 2 особи (в розрахунку на 100).

Із демоекономічних вікових контингентів населення найбільше у 2022 р. порівняно із 2021 р. у Чехії зросла чисельність дітей до 15 років — на

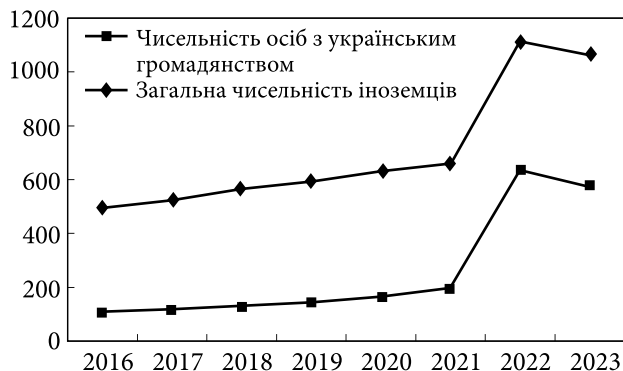

Рис. 2. Чисельність громадян України та всіх іноземних громадян у Чеській Республіці у 2016—2023 рр., тис. осіб

Джерело: дані Управління зовнішньої поліції, Чеського статистичного управління та Міністерства внутрішніх справ.

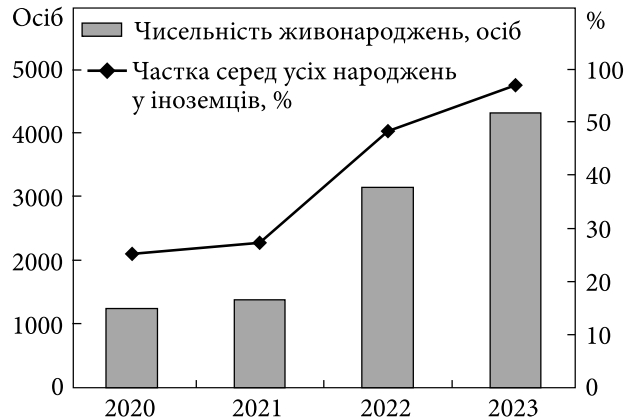
3,4 %, темп зростання осіб трудоактивного віку (15—64 роки) виявився лиш трішки нижчим і становив 3,2 %, а от чисельність старших осіб підвищилась лише на 1,0 %. Утім, 2023 р. збільшення чисельності торкнулось лише вказаного трудоактивного контингенту (осіб віком 15—64 роки).

Оскільки серед утікачів від війни в Україні чисельну перевагу мають особи жіночої статі, це справило деякий вплив також і на статеву структуру всього населення Чеської Республіки: частка жінок станом на кінець 2022 р. у ній збільшилась на 0,3 відсоткових пункти. В тому ж таки 2022 р. чисельність жінок і їх частка серед усіх іноземних громадян в Чехії вперше за останні 8 років перевищила відповідні показники щодо іноземців-чоловіків. Частка жінок-іноземок у 2022 р. становила 51,1 % проти 43,5 % у 2021 р., що зумовлено саме припливом воєнних мігранток з України.

Показово, що приплив біженців з початку війни з чисельною перевагою жінок з дітьми вплинув на статевий склад і тих осіб з українським громадянством, котрі працюють у Чеській Республіці. Вже у 2022 р. серед українських працівників у Чехії стали переважати жінки: їх частка дорівнювала 52,0 %, тоді як у попередні роки, навпаки, більшість становили чоловіки: так, у 2021 р. чоловіки становили 58,2 % від загальної чисельності українських працівників [12, с. 17].

Вікова структура українського населення в Чеській республіці відрізняється як від вікової структури більшості населення, так і від вікової структури іноземців у цій країні. У складі воєнних мігрантів, які перебувають під тимчасовим захистом у Чехії, непропорційно високими є частки жінок у віці 19—22 роки та віком від 35 до 45 років (станом на початок 2024 р. модальним для жінок був вік 39—40 років: чисельність жінок-воєнних мігранток сягала понад 5 тис. у кожному вказаному віці). Загалом же особи жіночої статі становлять 3/5 від загальної чисельності тих, хто перебуває під тимчасовим захистом у цій країні. Серед чоловічої частини воєнних мігрантів надвисокою є частка юнаків 17—18 років: станом на початок 2024 р. чисельність 17-річних українських хлопців у Чехії перевищувала

Рис. 3. Чисельність народжених у осіб з українським громадянством та їх частка в загальній чисельності живонароджень у іноземців у Чеській Республіці в 2020—2023 рр. Джерело: дані Чеського статистичного управління та розрахунки за ними.

6 тис., а 18-річних — 7 тис. осіб. Ще один, проте в рази менший, «виступ» на віковій піраміді з боку чоловічої її частини можна спостерігати у віці, трошки старшому за 60 років.

Позаяк серед утікачів від війни переважали жінки з дітьми, гальмування процесу старіння населення може відбуватися за рахунок українських дітей, які прибули до Чеської Республіки після російського вторгнення: серед найбільш численних — нині групи хлопчиків та дівчаток від 10 до 14 років, проте немало (як мінімум понад 2 тис. або більше у кожній статево-віковій групі) — також і тих, кому від 4 до 9 років. Крім того, серед наймолодших осіб під тимчасовим захистом є малюки, які народилися в Україні вже під час перебування в Чехії.

Українські воєнні мігранти включаються до статистики демографічних подій, проте у статистичних даних відсутній окремий «маркер» для осіб з дійсним тимчасовим захистом, тобто ми можемо судити лише про загальну чисельність народжень у осіб з українським громадянством⁷ та орієнтуватися на її динаміку (рис. 3).

Чисельність народжених у громадян України в Чехії в 2022 р. зросла, порівняно з попереднім роком, майже у 2,3 раза, а в 2023 р. ця чисельність була більшою, порівняно з довоєнною, вже у 3,1 раза і становила 4308 осіб⁸.

⁷ Зазначимо, що шукачі тимчасового захисту внаслідок війни в Україні мають дозвіл на проживання, що відноситься до категорії тимчасового (довгострокового) перебування. У 2022 р. з числа всіх зареєстрованих українців у Чехії 85,2 % мали саме один із видів тимчасового проживання, і серед них уже переважали особи зі статусом тимчасового захисту.

⁸ До речі, співставлення чисел народжених з українським громадянством за даними чеської статистики з тими, які наявні в системі МЗС України (де видається свідоцтво про народження вітчизняного зразка), показує, що принаймні у 2022 р. тут, вочевидь, мали місце суттєві затримки з реєстрацією та/або недооблік українських малюків, народжених за кордоном.

Дані моніторингу помісячних чисел народжених показують, що різке збільшення чисельності народжень у породіль з України розпочалось уже з березня 2022 р. і сягнуло локальних максимумів того року у червні та особливо у вересні 2022 р. У першій половині 2023 р. помісячні числа народжень у жінок з українським громадянством утримувались, з певними коливаннями, якраз на рівні, близькому до того локального максимуму, який був зафіксований у вересні 2022 р.

Відповідно, частка народжених у осіб з українським громадянством у загальній чисельності народжених іноземцями в Чехії за роки після повномасштабного російського вторгнення зросла з 27,2 % у 2021 рр. до 48,2 % — у 2022 р. та 56,9 % — у 2023 р., що опосередковано репрезентує й вплив української воєнної міграції на ситуацію в цій сфері. Проте варто зазначити, що рівень народжуваності (за його сумарним показником) у громадянок України в Чехії — згідно з оцінками ČSÚ він становив 0,89 дитини у середньому за 2022—2023 рр. — поступається середньому рівню по країні (1,54 дитини), а також зафіксованому за усією сукупністю жінок-іноземок (1,11 дитини)⁹, при цьому у 2022—2023 рр. цей рівень був помітно меншим порівняно з ще доковідними 2018—2019 рр.

Певне збільшення впливу «української складової» на етнічну картину різних демографічних процесів у Чехії опосередковано демонструє й динаміка шлюбів, офіційно укладених тут в останні роки. Принагідно зазначимо, що частка шлюбів, в яких хоча б один / одна із молодят є іноземцем/іноземкою, в останні роки в Чехії підвищилась: із 12,1 % — у 2021 р. до 15 % — у 2023 р. З-понад 7,2 тис. таких шлюбів (укладених 2023 р.), майже 2 тис. становлять ті, в яких обидвоє пошлюблених є іноземцями. Так от найбільш показовим у досліджуваному нами контексті є те, що два із кожних трьох шлюбів між іноземцями¹⁰, укладених у Чехії в 2023 р., представлено шлюбами між громадянами України. Чисельність таких шлюбів зросла, порівняно з 2021 р., у 2022 р. більш ніж утричі та ще більш ніж удвічі — у 2023 р., коли в Чеській Республіці було зареєстровано 1317 шлюбів між громадянами України.

Зазначимо, що збільшення кількості зареєстрованих шлюбів в умовах війни спостерігається і в самій Україні, що вітчизняні дослідники пов'язують з тим, що воєнна загроза «прискорює прийняття рішень»: у період воєнних дій і мобілізації реєструють шлюб пари, які раніше з певних причин не поспішали юридично оформити свій союз; зареєстрований шлюб у даному випадку подеколи спрощує вирішення життєво важливих питань

⁹ Очікувано, що серед великих за чисельністю діаспор найбільшим є розрив щодо сумарної народжуваності в українок у Чехії з в'єтнамськими жінками.

¹⁰ Тобто тих, в яких обидва з майбутнього подружжя є іноземними громадянами. URL: http://pdf?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR0Z8UbSbTyS980xliIh1T0tyLxAltDwAmuzTSh6Hskphcjxsl5s9hG7IKg_aem_yOjpem5go8Hv7_K-SS4bFg

в умовах воєнних ризиків, а також підсилює відчуття сімейної захищеності, емоційного підйому тощо [13, с. 9].

Після повномасштабного російського вторгнення за рахунок зростання чисельності українських воєнних мігрантів відчутно збільшилась і чисельність померлих у Чеській Республіці осіб з українським громадянством. Якщо до того часу найбільшим був внесок словаків у число смертей іноземців на теренах Чехії, то в 2022 р. числа померлих українців та словаків зрівнялись, а 2023 р. чисельність померлих громадян України істотно перевищила таку щодо словаків та інших крупних іноземних діаспор у Чеській Республіці. Разом з тим, як показують розрахунки, ця хвиля української міграції допоки незначно вплинула на загальний рівень смертності в цій країні. Коефіцієнт смертності осіб з українським громадянством у Чехії нині нижчий за такий (середній) для всього населення, що в тому числі пов'язано й зі специфікою вікової структури мігрантів, серед яких переважають особи середнього віку та молодь (зокрема діти).

Висновки та напрями подальших досліджень. Актуальність та практична значущість аналізу демографічних аспектів вимушеної воєнної української міграції в європейські країни визначається впливовістю соціально-демографічного фактора як того «каркаса», на який, за посередництва інших важливих чинників, «надбудовуються» економічна активність, соціальна адаптація українців в інших країнах, їх зв'язки зі своєю Батьківщиною й можливості допомоги їй, а також перспективи повернення додому. Особливий інтерес у плані цих досліджень становлять європейські країни, де зосередились значні за чисельністю контингенти українських воєнних мігрантів. Серед таких країн у ЄС — і Чеська Республіка, яка належить до держав-лідерів (третє місце) за чисельністю українських утікачів від війни та їх часткою у загальній чисельності населення.

Деталізований статистичний аналіз динаміки української воєнної міграції після повномасштабного вторгнення та структурних характеристик мігрантів ускладнюється певною обмеженістю інформаційної бази, а також впливом на відображення в демографічній статистиці даної хвилі міграції організаційно-облікових факторів, як-от: термінів та порядку продовження тимчасового захисту воєнних мігрантів, відсутності у статистиці демографічних подій окремих «відміток» щодо перебування особи під тимчасовим захистом.

Хвиля вимушеної міграції з початку повномасштабної війни в Україні забезпечила високий обсяг додатної чистої міграції в Чехії, справила помітний вплив на чисельність осіб з іноземним громадянством у цій країні та сприяла й певному збільшенню загальної чисельності населення. Оскільки статеві-вікова структура українських воєнних мігрантів у Чеській республіці відрізняється як від структури всього населення, так і від іноземних громадян у цій країні, у 2022 р. вона зумовила деякі зміни в складі

населення «на користь» жінок та осіб працездатного віку (15—64 роки), а також протидіяла поглибленню старіння. Деталізований розгляд демографічного складу осіб із дійсним тимчасовим захистом у Чеській республіці (на початок 2024 р.) засвідчив надзвичайно високу питому вагу юнаків 17—18 років та також непропорційно високу — жінок в інтервалі 35—45 років. Підвищеними є також частки дещо молодших дітей-підлітків (10—14 років) та 19—22-річних жінок.

У 2022—2023 рр. значно збільшилось число народжень у осіб з українським громадянством у Чехії, а відповідно й загальне число народжень у іноземців у цій країні, серед яких більше половини 2023 р. припадало на народження в українок. Разом з тим, рівень народжуваності в осіб з українським громадянством у Чехії помітно нижчий, ніж середній та показник у інших найчисленніших діаспор у цій країні. З-посеред демографічних змін воєнного періоду варто виділити й збільшення числа шлюбів, укладених між українцями в Чехії, та підвищення чисельності смертей осіб з українським громадянством за рахунок хвилі вимушеної воєнної міграції.

Проведений аналіз демографічних аспектів вимушеної воєнної міграції з України є лише першим етапом і необхідною передумовою для подальших досліджень соціально-економічних аспектів життєдіяльності українських воєнних мігрантів у цій та інших європейських країнах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Vienna Institute of Demography (VID). European Demographic Data Sheet 2024. Wittgenstein Centre (IIASA, VID/OEAW, University of Vienna). Vienna, 2024. URL: www.populationeurope.org (дата звернення: 02.06.2024).
2. Secieru S. How big is the storm? Assessing the impact of the Russian-Ukrainian war on the eastern neighbourhood. European Union Institute for Security Studies. Publications Office of the European Union, 2022. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2815/56736>
3. Darvas Z., Dabrowski M., Grabbe H., Moffat L. L., Sapir A., Zachmann G. Ukraine's path to European Union membership and its long-term implications. Bruegel, 2024. URL: <http://www.jstor.org/stable/resrep58184> (дата звернення: 04.07.2024).
4. Ueffing P., Adhikari S., Samir K.C., Poznyak O., Goujon A., Natale F. Ukraine's population future after the Russian invasion. EUR 31439 EN. Publications Office of the European Union. Luxembourg, 2023. <https://doi.org/10.2760/607962>
5. Maidanik I. The forced migration from Ukraine after the full scale Russian invasion: dynamics and decision making drivers. *European Societies*. 2023. Vol. 26 (2). P. 469—480. <https://doi.org/10.1080/14616696.2023.2268150>
6. Pozniak O. The Situation of Forced Migrants from Ukraine in Europe after Russian Military Aggression and the Problems of Ukraine's Migration Policy in These New Conditions. *Central and Eastern European Migration Review*. 2023. Vol. 12 (1). P. 159—181. <https://doi.org/10.54667/ceemr.2023.17>
7. International Crisis Group. Responding to Ukraine's Displacement Crisis: From Speed to Sustainability. International Crisis Group, 2022. URL: <http://www.jstor.org/stable/resrep43572> (дата звернення: 04.07.2024).

8. Botelho V., Hägele H. Integrating Ukrainian refugees into the euro area labour market. European Central Bank, 2023. URL: <https://www.ecb.europa.eu/press/blog/date/2023/html/ecb.blog.230301~3bb24371c8.en.html#footnote.4> (дата звернення: 06.07.2024).
9. Mykhkhalishyna D., Tomilina M., Levchenko E., Myronenko O., Samoiliuk M. Ukrainian refugees. Future abroad and plans for return. The third wave of the research. Centre for Economic Strategy, 2024. URL: <https://ces.org.ua/en/ukrainian-refugees-third-wave-research/> (дата звернення: 10.07.2024).
10. Mikheieva O., Sereda V., Kuzemska L. Forced Displacement of Ukrainians during the War: Patterns of Internal and External Migration (2014—2022). In: B. Madlovics & B. Magyar (Eds). *Russia's Imperial Endeavor and Its Geopolitical Consequences: The Russia-Ukraine War. Volume Two*. Central European University Press, 2023. P. 199—228. <https://doi.org/10.7829/jj.3985460.13>
11. Заїка Н., Вахігов В. Шлях додому: хто з українських мігрантів та біженців планує повернутися: аналітичний звіт. Київ: Ін-т поведінкових досліджень, АЮК, 2024. URL: https://auk-website-pics.s3.amazonaws.com/tmp_mail/IBS_report_2024_1.pdf (дата звернення: 19.06.2024).
12. Život cizinců v ČR-2023. Cizinci. Praha, Český statistický úřad. URL: <https://csu.gov.cz/produkty/zivot-cizincu-v-cr-j0jxmsffxa> (дата звернення: 12.07.2024).
13. Слюсар Л. Українська сім'я в умовах війни. *Демографія та соціальна економіка*. 2023. № 52(2). С. 3—20. <https://doi.org/10.15407/dse2023.02.003>

REFERENCES

1. Vienna Institute of Demography (VID) (2024). European Demographic Data Sheet 2024. Wittgenstein Centre (IIASA, VID/OEAW, University of Vienna), Vienna. <https://www.populationeurope.org>
2. Secrieru, S. (2022). How big is the storm? Assessing the impact of the Russian–Ukrainian war on the eastern neighbourhood. European Union Institute for Security Studies. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2815/56736>
3. Darvas, Z., Dabrowski, M., Grabbe, H., Moffat, L. L., Sapir, A., & Zachmann, G. (2024). Ukraine's path to European Union membership and its long-term implications. Bruegel. <http://www.jstor.org/stable/resrep58184>
4. Ueffing, P., Adhikari, S., Samir KC., Poznyak, O., Goujon, A., & Natale, F. (2023). Ukraine's population future after the Russian invasion. EUR 31439 EN. Publications Office of the European Union. Luxembourg. <https://doi.org/10.2760/607962>
5. Maidanik, I. (2023). The forced migration from Ukraine after the full scale Russian invasion: dynamics and decision making drivers. *European Societies*, 26 (2), 469—480. <https://doi.org/10.1080/14616696.2023.2268150>
6. Pozniak, O. (2023). The Situation of Forced Migrants from Ukraine in Europe after Russian Military Aggression and the Problems of Ukraine's Migration Policy in These New Conditions. *Central and Eastern European Migration Review*, 12 (1), 159—181. <https://doi.org/10.54667/ceemr.2023.17>
7. International Crisis Group (2022). Responding to Ukraine's Displacement Crisis: From Speed to Sustainability. International Crisis Group. <http://www.jstor.org/stable/resrep43572>
8. Botelho, V., & Hägele, H. (2023). Integrating Ukrainian refugees into the euro area labour market. European Central Bank. <https://www.ecb.europa.eu/press/blog/date/2023/html/ecb.blog.230301~3bb24371c8.en.html#footnote.4>
9. Mykhkhalishyna, D., Tomilina, M., Levchenko, E., Myronenko, O., & Samoiliuk, M. (2024). Ukrainian refugees. Future abroad and plans for return. The third wave of the

- research. Centre for Economic Strategy. <https://ces.org.ua/en/ukrainian-refugees-third-wave-research/>
10. Mikheieva, O., Sereda, V., & Kuzemska, L. (2023). Forced Displacement of Ukrainians during the War: Patterns of Internal and External Migration (2014—2022). In: B. Madlovics & B. Magyar (Eds). *Russia's Imperial Endeavor and Its Geopolitical Consequences: The Russia-Ukraine War*. Vol. Two. Central European University Press. P. 199—228. <https://doi.org/10.7829/jj.3985460.13>
 11. Zaika, N., & Vakhitov, V. (2024). A Way Home: Returning Intentions of Ukrainian Refugees and Migrants. Analytical report. Kyiv: AUK. https://auk-website-pics.s3.amazonaws.com/tmp_mail/IBS_report_2024_1.pdf [in Ukrainian].
 12. Life of foreigners in the Czech Republic (2023). Foreigners. Prague. Czech Statistical Office. <https://csu.gov.cz/produkty/zivot-cizincu-v-cr-j0jxmsffxa> [in Czech].
 13. Slyusar, L. (2023). The Ukrainian Family in the Conditions of War. *Demography and Social Economy*, 52 (2), 3—20. <https://doi.org/10.15407/dse2023.02.003> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції журналу 15.07.2024

Iryna Kurylo, Dr. Sc. (Economics), Prof.
Institute for Demography and Life Quality Problems of the NAS of Ukraine
01032, Ukraine, Kyiv, Blvd Tarasa Shevchenka, 60
Charles University
12843 Czech Republic, Albertov 6, Praha 2
E-mail: iryna.kurilo2017@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1379-1756
Scopus ID: 57190215809

DEMOGRAPHIC ASPECTS OF UKRAINIAN FORCED MIGRATION TO THE CZECH REPUBLIC FOLLOWING THE RUSSIAN FULL-SCALE INVASION

The paper examines the scale and dynamics of Ukrainian forced migration to the Czech Republic following the Russian full-scale invasion of Ukraine, the demographic characteristics of Ukrainian war migrants, and the impact of this migration wave on the demographic situation in the Czech Republic. The study aimed to analyze the specific features of migration caused by the full-scale war, its reflection in demographic statistics, and to define the demographic profile of Ukrainian war migration to the Czech Republic. The research utilized statistical data provided by the Czech Statistical Office (Český statistický úřad) and applied methods of systematization and generalization, structural-logical and comparative analysis, statistical methods of structure and dynamics analysis, graphical data representation, and others. This type of study regarding Ukrainian war migrants to the Czech Republic has been conducted for the first time. Among European countries, the Czech Republic ranks third in the number of forced migrants from Ukraine, accumulating 8.4 % of the total number of Ukrainian war migrants in the European Union. It was found that the reflection of this migration wave in demographic statistics is influenced by organizational and accounting circumstances, such as the terms and procedures for extending temporary protection for war migrants, and the lack of specific “markers” in the statistics of demographic events for persons under temporary protection. Ukrainian war migration in the year of the Russian full-scale invasion led to a record increase in positive migration balance in the Czech Republic and increase in the share of individuals with Ukrainian citizenship in this country. The forced war migration wave in 2022 affected the demographic composition of both individuals with

Ukrainian citizenship and the entire population of the Czech Republic through an increased share of women, who predominate among war migrants, and a slight slowdown in ageing and an increase in the share of the working-age population for two consecutive years. Among Ukrainians under temporary protection in the Czech Republic, there is a particularly high share of women aged 35 to 45 and boys aged 17—18, and also high proportion of children aged 10 to 14. During the years of the full-scale war, the number of marriages registered between Ukrainians in the Czech Republic has increased. In 2022—2023, due to the wave of war migration, the number of newborns with Ukrainian citizenship in the Czech Republic significantly increased, and their share in the total number of births among foreigners rose (by almost 30 percentage points in two years), although the total fertility rate of Ukrainian women was noticeably lower than the national average. The number of deaths among individuals with Ukrainian citizenship also increased due to the influx of war migrants, but this had a negligible impact on the level of mortality.

Keywords: forced migration, Ukrainian war migrants, Czech Republic, Russian full-scale invasion of Ukraine, demographic statistics, demographic events, EU Temporary Protection Scheme.